

Yazarlar

Günün Köşe Yazıları Spor Konuk Yaşam Tüm Yazarlar

Yazarlar > Bilgi Kuruc > Cahit Bey'in gözüyle gerçekleri öğrenmek

Bilsay Kuruç Son Yazısı / Tüm Yazıları

Cahit Bey'in gözüyle gerçekleri öğrenmek

23 Mayıs 2022 Pazartesi

Enflasyon tüm fiyatların birlikte ve farklı hızlarla koşusudur, yarışıdır. En arkada kalan da en öndeki kadar hızlı koşmak ister. Koşamayıp yürümeye çalışan ücretlerdir. Emeğin "fiyatı"dır. Koşu boyunca emeğin gelirinden, varsa varlıklarından kârlara sürekli kaynak aktarılır. Emeğin gücü zayıflar, kârlar katlanarak artar. Bunu yaşıyoruz. Resmî enflasyon bir iki yılda yüzde 20'lerden hızlanarak 70'lere gelirken, sermayenin eski/yeni katmanları varlıklarını büyüttü. Bu varlıkları büyüten her süreç (ki enflasyon onlardan biridir) medelin sahiplerini memnun eder, onlarda, "ek zenginlik ve güç yaratıyor!" düşüncesini besler.

Büyük savaşlar enflasyonisttir. Her devlet büyük hacimde ek harcama yapmak zorundadır. Ama bunu karşılayacak geliri nasıl yaratacaksınız? Sanayide gelişmiş, işbölümü çeşitlenerek gelir kapasitesi yükselmiş ve yükseltilebilen ülkelerde bile bu zordur, ama olanaksız değildir. 1930'lar ve 1940'ların Türkiye'si gibi köylülüğün mutlak ağırlığını taşıyan bir ülkede ise olanaksızlık derecesinde zordur. Üstat Keynes'in, o tarihte "enflasyonist açık" sorunu dediği şey, harcamalarla gelirlerin bu bağdaşmazlığı, onlarda başka, bizde bambaşka tablolar, sonuçlar yaratır.

KIYAMET

1939 Eylülü'nde Almanya'nın başlattığı savaşın çapı ve yıkımı gitgide büyüdü, dünya ölçeğinde bir "Kiyamet" halini aldı. 1945'e kadar sürecek, 70 milyon (belki daha çok) insan ölecektir. Türkiye'nin başında bunu görebilen kişi ve kişiler vardı. Onlar gün ve gelecek için toplumun tarihini yazdı. Bilmek lazım. Siyasette sağlam kararlar aldılar, esneklik ve cesaretle doğru kararlar aldılar. Ülkeyi "Kiyamet"ten uzak tuttular. Kimsenin burnu kanamadı. Ekonomide de 1940 Ocak ayının Milli Korunma Kanunu'ndan başlayıp doğru kararlar aldılar. Bir ölçüde uygulayabildiler. Bir ölçüde, çünkü savaş ekonomisi başa çıkılmaz dengelsizlikler ve eşitsizlikler yaratan bir senaryodur. Hele o zamanın maddeten yoksul, kırsal Türkiye tablosu için.

Alman ordusu 1939 Eylülü'nde Polonya'yı iki haftada işgal edip o toprakları ve Baltık'ı Sovyetler'le paylaştıktan sonra döndü, önce Danimarka ve Norveç'i işgal etti. Sonra dönüp 1940 Haziran'ında Paris'e girdi. Sonra yine döndü ve 1941 Mart'ında Edirne sınırına dayandı. Durdu. Sonra haziran'ında grad'ın Sovyetler'e büyük saldırı başlattı (Barbarossa Harekâtı). Leningrad'ı kuşattı (900 gün sürecek!), Ukrayna'yı aldı, Moskova'nın varoşlarına geldi ve Bakü'ya varmak üzere 1942'nin güz aylarında Stalingrad'a dayandı.

CAHİT BEY'İN GÖZLERİ

Savaşı anlatmalıyım. Şunu bilelim: Türkiye bir milyon üreticiyi tarladan alıp asker yaptı. Çoğunluğunu Trakya'ya, Alman ordusunun karşısına yerleştirdi (Mihri Belli anılarında, oradaki askerliği sırasında, İnönü'nün nasıl at üstünde kıta teftişleri yaptığını anlatır). Üretici, askerlikle tüketici oldu. Devlet onu 1945'e kadar besleyecek, giydirecektir. Askeri harcamaların devlet bütçesindeki payı böylece 1930'lardaki yüzde 20'lerden, 1940'tan başlayıp yüzde 50'lere çıktı. Büyük harcama yükü altında devlet bütçesi 1941'den sonra ikiye katlandı. Gelirlerin yetersizliğiyle, kısa sürede kapatılamayacak açık oluştu: Bütçenin üçte biri kadar! İşin can damarına geliyoruz.

Cahit Kayra

94 yaşından sonraki on yılında Cahit Kayra 1940'ların acı gerçeklerini eğrisi doğrusu ile tek tek ve bütünüyle göstermiştir, son 30 yılda nedense pek popüler olan yalan yanlış silmiştir. 2011'de yazdığı "Savaş, Türkiye, Varlık Vergisi" ile gerçekleri öğrenmek isteyen, samimi okuyucuya 1940'ları birinci elden anlatır, açıklar. 1942'nin Varlık Vergisi ile müfettişliğe başlamıştır. Herkesi tanımış, her şeyi görmüştür. 1942'de ve sonrasında neler olduğunu bilir, anlatır. Çünkü, öncelikle müstesna bir kültür adamıdır. Okuyunca görürsünüz ki, işin tamamını ehliyetle ve doğru değerlendiren tek kitap budur ve o yılları anlayabilmek, bugünü anlamaya başlamaktır. Cahit Bey'in dengelinin sızlanmadan kabul ederler. Türkiye'nin basit üretim ekonomisinde tablo bambaşkadır. Girmeyelim. Ancak şunu biliyoruz: Basit üretim yapısında ablukaya yakalanmış ekonomi, savaş enflasyonunu kıtlıklarla iç içe yaşar. Üretimini artıramaz. Kıtlıklar ve enflasyon birlikte artar. Herkes anlayışlı olmalıdır. Pek az kişi anlayışlıdır.

Savaş büyük, süreklili bir depremdir. Buna kaynak yetiştirebilmenin (her ülke için) üç yolu vardır. Bir, ek vergi. İki, iç borçlanma. Üç, devlete enflasyonla kaynak çekebilme, yani para basmak. O yılların Türkiye'sinde, köylüler ekonomisinde vergi yükü yüzde 10 mertebesindedir. Gelirler 48 kaleme dağılımıktır, yetersizdir. Çoğu dolaylı vergilerdir. Savaş bütçesinin açığı bunlarla kapatılamaz. Yönetim bu katı gerçeği biliyor. Ve dayandıkça dayanıyor. İç borçlanma zaten sınırlarına varmıştır. Kısa vadeli borçlar, vadeleri uzatılarak çevrilebiliyor. O kadar. Geriye para basmak kalıyor. Çaresiz, basılacaktır. Ancak, burada para basmak (emisyon) Amerika, hatta İngiltere'de emisyonla yüklenmeye benzemez. Oralarda savaş emisyonu sanayi sermayesinin yüksek kapasitesiyle uçak, tank, zırhlı, gemi, çeşitli bomba, cephane, lokomotif vs. imalatında yaratılan olağanüstü artışlarla emilir ve fiyat artışlarına pek az yansır. Siviller gıda ve giyecekteki kıtlığı, karne usullerini sızlanmadan kabul ederler. Türkiye'nin basit üretim ekonomisinde tablo bambaşkadır. Girmeyelim. Ancak şunu biliyoruz: Basit üretim yapısında ablukaya yakalanmış ekonomi, savaş enflasyonunu kıtlıklarla iç içe yaşar. Üretimini artıramaz. Kıtlıklar ve enflasyon birlikte artar. Herkes anlayışlı olmalıdır. Pek az kişi anlayışlıdır.

Cahit Bey her şeyi gören gözleriyle diyor ki: kıtlıklar, düşük, çok düşük gelirli halk, yani 17 milyon kişi vardır. Çoğu ticaretin köşe başları tutan, aracılık yapabili bir kaç yüz bin kişi için değildir. Birkaç yüz bin kişi için ve enflasyonlu ekonomide eskisinden daha da zenginleşiyorlar. Cahit Bey'in deyişyle, "yoksullar"dan "varsullar"a kaynak aktaran bir ekonomideyiz. Sanayi sermayesi yok gibidir. Basit üretim ekonomisinin kalın damarı ticaret sermayesidir. Silah altında bir milyonun üzerinde asker tutmaya mecbur olan devlet ise harcamalarını karşılayacak gelire sahip olamaz, gitgide büyüyen açıklar verir ve yoksullaşır! Ekonomik gücü tükenmektedir. 1942'nin fotoğrafı budur.

1942'nin kasım ayında ek harcamalarla ikiye katlanarak bir milyar liraya çıkmış, bütçenin yüzde 30'u açıktır. Kapatılabilmek için Varlık Vergisi getiriliyor. Olağanüstü zamanın olağanüstü vergisidir. Çaresiz durum. Çoğu ticaretler sermayesinde birikmiş kaynağa başvurulacak, çok kısa sürede tahsilat yapılacaktır. Vergilendirilecek 114 bin 368 kişi saptanır. (Nasıl saptandı, Cahit Bey anlatıyor): Ticaret sermayesi Osmanlı'dan gelen yapıyla "gayri müslim" ağırlıklıdır; biraz yabancı, biraz da sayıca çoğalan Türkler var. 465 milyon TL vergi saptanıyor, 315'i ödeniyor, 151'i ödenmeyip siliyor.

Yeterli oldu mu? Savaşın "enflasyonist açığı" bununla kapatılabildi mi? Evet ve hayır! 1942 geçti, fakat savaşın her şeyi ve kesintisiz harcama zorunluluğu sürdü. Sıra mecburen köylülere geldi: 1943'ün Toprak Mahsulleri Vergisi ile Hayvanlar Vergisi. Bunların yükü orta ve küçük köylüye bindi. Varlık Vergisi 1943 ödemeleriyle son buldu, toplam köylülerinki 1946'ya kadar sürdü, bütçeye 415.9 milyon TL getirdi. İşte, toplamı 730 milyonluk bu gelirlerle Cumhuriyet "Kiyamet" in ekonomideki fırtınasını göğüsleyebildi. 1946'da enflasyonu sona erdi, ekonomi büyümeye geçti. Ama köylünün aklında o vergi yükü ile çektiği sıkıntılar kaldı. Faturayı CHP'ye yazdı. Demagoglar bunu tepe tepe kullandılar. Tüketemediler.

YEMİNLİ İTTİFAK VE 'HOLİVÜT'

İki yazıda (25 Nisan, 9 Mayıs) vurgulandı: Bu köylüler ülkesinde ekonomik gücün sahipleri büyük topraklılar, eşraf ve tüccardır. Siyasete de yansır. 1942 Haziran'ında Köy Enstitülerinin Teşkilat Yasası oylamasında "yoklar" 177'dir. 79'dur! Kasım'daki Varlık Vergisi oylamasında herkes var mı? 'Yoklar'ın sayısı Peki, Bu 79, önceki 177'den daha dikkat çekicidir. O gün için yorumlarsa, "devlet batarsa, batsın, bana ne!" demektir. Gelecek için yorumlarsa bir siyasal ipucu bulursunuz: Topraktaki ortaçağ dokusunun sahipleri artık yalnız değildir. 1942 kasım'ından sonra ticaret sermayesi onlarla birlikte pratikte "demokratik devrim" karşısındaki 'yeminli müttefiki' olmuştur. Ve "yeminli ittifak" ilk ve en ciddi yıkımını 1945'de Hatipoğlu'nun getirdiği "bağımsız çiftçi"yi doğmadan yok ederek verecektir. Sonra sıra "Enstitü'ye gelecektir. Devrimci çizgi oluşurken, karşıdevrim de "tırtıl"dan kalebeğe (ittifaka) geçerek uçmaya başlıyor. Cahit Bey'le Tonguç'u birlikte okumak lazım. Birer kitapta çok fazla başlı veriyorlar.

DP DEMAGOJİSİ

Cahit Bey bir kapı daha açıyor. Diyor ki 1950'de iktidar değişti, İstanbul eski defterdari Faik Ökte nedense bir kitap yazdı: Varlık Vergisi Faciası! Bazı doğrular var, ama, yanlışlar ve yanıltmalar daha çok. Demokrat Parti (DP) bunun demagojisini yaptı, sonra konu unutuldu. İşe bakın, 1990'da Sovyetler sahnedan çekildi, Türkiye'de birdenbire 1940'lar ve Varlık Vergisi üzerine yalan yanlış bir yayılım ateşi başladı. "Düşününce, basit yaşananlarla alay ediyorlarmış gibi" diyor Cahit Bey. Bir çeşit "3. sınıf Holivüt prodüksiyonları" dönemi, furyası açıldı. 1940'lar üzerinden bir "mağduriyet piyasası" dönemi. Romanlardan, filmlere, dizilere kadar. 1940'ların "Kiyamet"inde çaresiz kalmış devlete katkı yapmak zorunda kalanlar ne kadar mağdur olmuşlar!

"Mağduriyet piyasası"nın siyasetteki getirilerini son 20 yılda iyice öğrendik. Ama, burada daha temel bir şey var. 1940'ların "yeminli ittifakı'nın kemikleşip günümüzde uzanan veraset damarı. 1940'larda, Meclis koridorlarında, çalıştırdığı ortakçı ve marabalar için "Bu itlere toprak mı vereceğim?" diye bakanın mebusla (Tonguç'un kitabı), "Bu devlete kırk para vergi vermem" dedikten sonra "büyük nakit serveti"ne ele sürdürmemeyi becermiş vergi mükellesi (Cahit Bey'in kitabı) hangi ittifak çizgisinde buluşurlarsa, Cumhuriyetle kurulmuş üretim dünyasını "babalar gibi satarsak", elden ele geçen ticaret metaı yapan ve sermayenin yeni damarlarını besleyen, kalınlaştıran hırs da orada bir yerde buluşuyor mu, buluşmuyor mu? Bugünün enflasyonu "parasal ve tarafsız" bir "fiyat artışları olayı"ndan mı ibaret, yoksa elden ele ticareti yapılarak servetlere dönüşen toplama varlıklarına emeğin gelirlerinden, ve varsa varlıklarından, katlına katlına yeni kaynaklar ekleyen bir yeni "ittifaklar damarı"nın sürekli beslenme yollarından biri mi? Cumhuriyetin devrimci çizgisini silmek isteyen karşıdevrim, bir "tarihi zaman"dan bir sonrakinde de daha çok güç kazanarak var olmak için kendine özgü "kombinezonlar" kurabiliyor mu, kuramıyor mu?

1917'nin Mart ayında İsviçre'de ciddi bir adam, ülkesine dönmek üzere eşyle alıyordu. 1942'nin Mart ayında da, bir yandan da "Uzaktan Mektuplar"ın yayılması biriyordu.

ANİ DÖNÜŞLER

Geçmiş yüzyılların tarih, Dil ve költürüne müstesna bir derinlik besledi. İlk "mektup"ta şöyle diyordu: "Doğada ya da tarihte mucizeler yoktur. Fakat, tarih içindeki her ani dönüş, ki bu her devrim için de böyledir, öyle zengin bir içerik sunar, öyle beklenmedik ve pek özel mücadele formları ve rakiplerin karşılıklı güçleri için öyle pozisyonlar açar ki sıradan bir bakış sahibine bunlar mucizemmiş gibi görünür!"

"Kombinezonlar" ve "karşılıklı güç pozisyonları"nın sabit ya da statik değil, "tarihin ani dönüşleri"nde derece dinamik olduğunu ve olacağını vurguluyor. Cahit Bey'i ve Tonguç'u okuduktan sonra, büyük bir kültür birikiminden doğan bu uyarıyı kavrayabilmeliyiz.

UYGULAMALAR: E-Gazete, Cumhuriyet Kitapları, Reklam, Hava Durumu, Gazete Manşetleri

GALERİ: Video Haberler, Foto Haberler

İhan Selçuk'un Yazıları: 21 Haziran 2010 tarihinde yayınladığımız Cumhuriyet Gazetesinde Cumhuriyet Gazetesini yazılardan seçmeleri okullarımızla buluşturuyoruz. Bu köpde aydınlanmanın bilgisi Selçuk'un günümüze ışık tutan yazılarını bulabileceksiniz.

BÖLÜMLER: Astroloji, Dünya, Kültür-Sanat, Siyaset, Verel Yönetimler, Bilim ve Teknoloji, Eğitim, Otomobil, Spor, Cumhuriyet'in Egesi, Ekonomi, Pazar Yazıları, Tiyatro, Çeşitli Yaşamı, Gezi, Piyasalar, Türkiye, Çevre, Kitap, Sağlık, Yazşam, Çizerler, Konser, Sinema, Yazı Dizileri